

## A MODERN KÖNYVTÁROSKÉPZÉS ÉS A PÁRIZSI ÉCOLE DE BIBLIOTHÉCAIRES.

A Champs Élysées egyik előkelő kis mellékutcájában, a Rue de l'Élyséen, szemben POMPADOUR marquise palotájával, — melyben ma a köztársasági elnök székel, — az *American Library in Paris* épületében működik Párizs amerikai alapítású könyvtárosképző iskolája, az *École de Bibliothécaires*.

Az *École de Bibliothécaires* alapításakor a modern értelemben vett könyvtárosképzés már negyven éves multra tekinthetett vissza.

Az első ilyenmű iskola létesítése ugyanannak a Melvil DEWEY-nak nevéhez fűződik, akinek tizes szakrendszere<sup>1</sup> ma már könyvtári fogalom. DEWEY — mint a *Columbia College* könyvtárosa — kezdeményezte és 1887-ben a *Columbia University* valósította meg először a gyakorlati jellegű könyvtárosképző iskola létesítésének gondolatát. Két évvel később, miután DEWEY a *New York State Library* igazgatójává neveztetett ki, a vezetése alatt álló ezen *School of Library Economy* is New York állam fővárosába, Albanyba helyeztetett át, megmaradván továbbra is az egyetem főnhatósága alatt.<sup>2</sup>

DEWEY kezdeménye termékeny talajra talált az amerikai könyvtárügy terén. A *Columbia University* példáját gyors egymásutánban követte az Északamerikai Egyesült Államok több egyeteme. Ma mintegy húsz egyetemi (Illinois, Wisconsin, Washington, California, Chicago, Michigan, Minnesota) vagy más tanintézeti könyvtárosiskola (Pratt, Drexel, Simmons, Atlanta, Los Angeles, St. Louis etc.) működik az Egyesült Államokban, legkevesebb egy-éves tanfolyamot szentelve a hivatásos könyvtárosok képzésére.

<sup>1</sup> Munkája («Decimal Classification and Relativ Index») 1876-ban jelent meg először; azóta 12 kiadást ért (1927) s több mint 30.000 példányban forog közkezen.

<sup>2</sup> 1926-ban e könyvtárosiskola a *Columbia University*nél létesített *School of Library Service*-be bekeleztetett be.

A könyvtárosügynek ama szinte csodával határos fejlődése, melyet Északamerika az utóbbi évtizedek óta felmutat, ma már a *speciális könyvtárak könyvtárosainak képzésére* külön iskolákat állít föl; ezek közül elsősorban a pittsburghi gyermekkönyvtáros-iskolát (*Carnegie Library training school for children's librarians*) kell említenünk; gyermekkönyvtári könyvtárosképző iskolát találunk továbbá Clevelandban is; a tavaly létesített minnesotai könyvtáros-iskolának szintén van ilyenmű ágazata.

E nagyszerű fejlődés eredményeképpen az Északamerikai Egyesült Államokban ma az a helyzet, hogy minden nagyobb iskolának (elemi iskoláknak is!) külön könyvtárosa van, míg másutt a világon az iskolai könyvtárak ügyeinek ellátása általában a tanári, illetőleg tanítói kart terheli.

Európában a könyvtárügy terén Németország vezet. Könyvtárosképző iskolái közül elég lesz kiemelnünk a *Deutsche Zentralstelle für volkstümliches Büchereiwesen* könyvtárosképző intézetét (Lipcse) és a berlini egyetemi *Bibliothekswissenschaftliches Institutot*.

Ugyancsak egyetemi könyvtáriskolát találunk Londonban: *School of Librarianship*, és ilyenmű könyvtárosi, levéltárosi tanfolyamot a bécsi egyetemen, mint az *Institut für österreichische Geschichtsforschung* tagozatát.

Koppenhágában (*Statens Biblioteksskole*), Prágában (*Státní Škola Knihovnická*) és Moszkvában (*Institut Bibliotekovedenija*) állami könyvtárosiskola működik.

Ezek mellett Brüsszel, Stockholm és Róma hasonló intézetei képviselik Európa többi felsőfokú könyvtárosiskoláját.

Ha felsoroljuk még Hollandia, Svájc, Spanyolország, Portugália és Bulgária rendszeres könyvtárosképző-tanfolyamait; ha megemlítjük továbbá Finnország 1920-iki három-, 1924-iki négyhónapos és 1922-iki még rövidebb tartamú tanfolyamait; ha feljegyezzük végül hazánk első irányú megmozdulását az 1927—28. évekből, mikor is a budapesti egyetemi könyvtár valamint az Orsz. Könyvforgalmi és Bibliográfiai Központ rendezett előbb a saját, majd, 1928 tavaszán, a vidéki egyetemi könyvtárak s egy budapesti szakkönyvtár kezdő könyvtárosai részére két három-háromhónapos tanfolyamot:

azt látjuk, alig van Európának egyetlen jelentősebb állama, hol az intézményes könyvtárosképzés érdekében nem történt volna kellő gondoskodás vagy biztató kezdemény.

Amerika és Európa könyvtárosiskoláinak fenti — nem egészen teljes — sorához illesszük még hozzá Kína és Japán könyvtárosiskoláit<sup>1</sup> s nagy vonásokban előttünk áll a modern könyvtárosképzés mozgalmának vázlata.

Ennek a mozgalomnak egyik legjelentősebb — ma már a nemzetközi könyvtárosi kapcsolatok minél átfogóbb erejű kiépítésén dolgozó — intézménye a párizsi *École de Bibliothécaires*.

Az *École de Bibliothécaires* épügy Amerika francia-barátságának és az amerikai könyvtárfejlesztő propagandának köszönheti létesítését, mint a párizsi *American Library*.

Alapítása egy teljesen helyi jelentőségű könyvtári szükséglet kielégítésére vezethető vissza. Felállításának iniciatívája a *Comité américain pour les Régions dévastées* nevéhez fűződik. A Comité által az Aisne départementban (Coucy-le-Château-, Anizy-, Vic-sur-Aisne-, Blérancourt-ban) és annak székhelyén, Soissons-ban, 1920 körül létesített 5 népkönyvtárnak, valamint a kevéssel ezek után — ugyancsak amerikai alapítvánnyal — Párizsban megnyitott *Bibliothèque Belleville*-nek létesítése kapcsán szükségesnek látszott, hogy e teljesen amerikai mintára szervezett és Franciaországban eleddig ismeretlen típusú könyvtárak ügyeinek vezetésére és ellátására modern könyvtári képzettségű könyvtárosok alkalmaztassanak.

1923-ban az *American Library Association* — magáévá téve a Comité abbeli kívánságát, hogy e könyvtár részére könyvtárosokat képző nyári tanfolyamot nyisson — másodtitkárát, Miss Sarah C. N. BOGLE-t Párizsba küldte a tanfolyam megszervezésére és igazgatására. Ilyen körülmények között kezdte meg működését a csupán ideiglenes tanfolyamnak tervezett *École de Bibliothécaires* 1923-ban, egy nyári hathetes előadássorozat keretében, a következő könyvtárosok közreműködésével: Firmin Roz (az Office national des

<sup>1</sup> Kuriózumképen említsük meg, hogy nemcsak a sárgáknak, de a feketéknek is van már hasonló iskolájuk, és pedig Virginiában: *Negro library school* (*Hampton Institute*).

universités et écoles françaises à l'étranger h. igazgatója), Eugène MOREL (a Bibliothèque Nationale könyvtárosa), Ernest COYECQUE (a párizsi városi könyvtárak felügyelője).

E nyári tanfolyam könyvtárosi körökben oly élénk érdeklődést keltett, (négyszáznál több volt a felvételre jelentkezők száma!) hogy a Comité elhatározta az iskola állandósítását s két évre előre biztosítva annak jövőjét, igazgatására sikerült az *American Library Associationt* megnyernie.

Igy nyitotta meg 1924 október 6-án első rendes tanfolyamát a párizsi *École de Bibliothécaires*, az egyetlen könyvtárosképzőiskola, mely a hatalmas amerikai könyvtár-szövetség fennhatósága alatt működik. A két év leteltével újabb amerikai adományok (CARNEGIE, ROCKEFELLER stb.) tették lehetővé a tanfolyamnak — *már mint nemzetközi könyvtárosképzőiskolának* — továbbműködését.

Az 1923. és 1924. évi nyári tanfolyam (*cours abrégé*), valamint az 1924—25. évi első *cours normal* ugyanis még szinte teljesen francia jellegű volt. Az első rendes tanfolyamon a hallgatók között — kiknek száma húszban volt korlátozva — még 12 a francia; a második évben már 10 az idegen, kiknek számaránya azután évről-évre egyre jobban apasztja a francia hallgatók számát (1926—27-ben 9, 1927—28-ban csak 7), úgyannyira, hogy a jelen tanfolyam hallgatói között csupán 3 franciát találunk.

Egyébként nem lesz talán érdektelen egy kis statisztikai kimutatással világítani meg a párizsi *École de Bibliothécaires* internacionális jellegét. Az eddigi öt rendes évfolyam 101 hallgatója nemzetiség tekintetében a következőképen oszlik meg:

amerikai	2	lengyel	8	örmény	1
angol	1	litván	1	palesztinai	4
belga	4	magyar	1	svájci	2
cseh	2	német	3	szíami	1
dán	4	norvég	16	török	2
francia	41	orosz	4		
görög	1	osztrák	3		

Ha most még tekintetbe vesszük az 1923—1926. évek öt nyári

tanfolyamának (1924-ben két tanfolyam volt: délelőtti és esti) finn, holland, jugoszláviai, olasz, román és svéd hallgatóit, azt látjuk, hogy az *École de Bibliothécairesnek* — a világ legkülönbözőbb nemzetiségeivel tarkított — hallgatói sorában Európa majd minden nemzete képviselve volt.

Egészítsük ki végül statisztikai adatainkat a férfi- és nőhallgatók számarányával. A fenti 101 hallgató közül 18 férfi és 83 nő. A nők tehát számarányukkal kétségtelenül vezetnek; az eddigi hallgatóságnak több mint négyötödrészét teszik ki. Ám aki csak futólagosan is foglalkozott a modern könyvtárak személyzeti viszonyaival (vegyük például akár Amerikát, akár Németországot), aki az utóbbi évek férfi és nő egyetemi hallgatóinak számarányára gondol, vagy figyelembe veszi, hogy az *École des Chartes* hallgatói is felerészben nők, — nem fog talán az *École de Bibliothécaires* fenti számadatainak olvasásakor sem túlságosan meglepődni.

Az *École de Bibliothécaires* nemzetközi jellegéből következnek munkaprogramjának azon szakaszai, melyek oly előnyösen különböztetik meg a többi — általában nemzeti jellegű — könyvtárosképző iskolától. Emezek ugyanis elsősorban saját hazai viszonyaikhoz, vagy olykor még szorosabban: kizárólag egyes intézetek speciális könyvtári viszonyaihoz alkalmazzák munkatervüket, míg a párizsi *École de Bibliothécaires* az általános szempontok és a bibliothekonomia egyetemes követelményei szerint dolgozta ki s fejleszti tovább programját. Ebben leli legfőbb magyarázatát az a körülmény, hogy hallgatói sorában oly nagyszámban találjuk egyfelől a könyvtárosiskolával rendelkező országok fiait (illetőleg lányait), másfelől pedig a világ legkülönbözőbb könyvtárainak tényleges tisztviselőit. Ez utóbbiak közül mindenesetre a konstantinápolyi egyetemi könyvtár, az oslói szabadalmi hivatali könyvtár és az egyik prágai könyvtár igazgatóit kell elsősorban kiemelnünk, akik mint tényleges könyvtárigazgatók járták a tanfolyamot; említsük továbbá Párizs, Brüsszel, Róma és Varsó több speciális könyvtárának az *École* végzett növendékei sorából kikerült igazgatóit, exotikus szíami kollégánkat, aki hazája könyvtárában az európai osztály vezetője, egy koppenhágai és egy oslói könyvtárnak 9, ille-

tőleg 7 évi gyakorlattal birt tisztviselőjét, stb., nem szólva a többi végzett hallgatókról, akiket ma a Bibliothèque Nationale-től Amerika számos egyetemi könyvtáráig a világ legkülönbözőbb pontjain találunk.

Az École de Bibliothécaires munkaprogramja — melyet a *Board of Education for Librarianship* körvonalazott — lényegében az amerikai modern könyvtárosképző iskoláknak az európai könyvtári viszonyokhoz alkalmazott gyakorlati rendszerét követi.

Az iskola tanári kara részben amerikai, részben párizsi könyvtárák vezető tisztviselőiből áll, akiknek elméleti és gyakorlati oktatása, a tanrend hármasan tagozott keretében (I. Cours A: *Administration*. II. Cours C: *Classification, catalogue et autres sujets techniques*. III. Cours L: *Le livre*) a könyvtártan valamennyi kérdését felöleli.

Az A) kurzust az első években az *École de Bibliothécaires* igazgatónöje, Miss Sarah C. N. BOGLE tartotta; később — mikor az iskola megindította rendes, nyolchónapos tanfolyamát — helyettese, Miss Mary P. PARSONS vette át e tanfolyam vezetését. Az újonnan létesített iskola megszilárdítása, gyors fejlődése és kibontakozása, valamint munkateljesítményének eddig elért gazdag eredményei jórészt Miss Mary P. PARSONSNak, az *École de Bibliothécaires* igazgatóhelyettesének nevéhez fűződnek.

Miss PARSONS rendszeres előadásaihoz csatlakoznak Eugène MORELnek, a *Bibliothèque Nationale* könyvtárosának, Pol NEVEUXnek, a Ministère de l'instruction publique könyvtára igazgatójának, Henri LEMAITREnek, a «*Revue des Bibliothèques*» főszerkesztőjének és több más párizsi, valamint külföldi könyvtári tekintélynek, mint meghívott előadóknak szakelőadásai (conférences), melyek a könyvtárok történetéről, a modern nyilvános könyvtárok kialakulásáról, fejlődéséről és szervezetről, a könyvtárakra vonatkozó törvényhozásról (kötelempéldányok kérdése stb.), a könyvtári ügyvezetés, könyvbeszerzés, raktárkezelés, könyvkölcsönzés és a közönséget tájékoztató munkáról széles alapokon a lehető legteljesebb ismereteket nyújtják a hallgatóságnak. Ennek a kurzusnak alosztálya a Cours E): *Les bibliothèques enfantines*, a gyermekkönyvtárak kialakulását és

speciális munkakörét, továbbá a gyermek- és ifjúsági-irodalom történetét tárgyalja, — elsősorban a tanfolyam nőhallgatói részére.

A könyvfelvételt és szakozást tárgyaló C) tanfolyam tananyagát az amerikai könyvtárügy egyik legkiválóbb szaktekintélye Miss Margeret MANN, az *Engineering Societies Library* katalogizáló osztálynak vezetője dolgozta ki s e kurzust, az école megindulásakor, az első két évben maga is vezette. E tanfolyam előadásai végigkísérik a hallgatóságot a legkülönbözőbb könyvfelvételi eljárásokon (egyes és sorozatos műveknek, folyóiratoknak, hivatalos nyomtatványoknak, anonym és pseudonym munkáknak stb. katalogizálási szabályzatain), foglalokznak a betűrendes és tárgyi katalogusok készítésével, behatóan ismertetik továbbá a ma már 500-nál nagyobb számú, amerikai és európai szakozási rendszerek legfőbbjeit; részletesen taglalják Dewey decimális rendszerét, a Library of Congress katalogizálási szabályzatát, MERRILL «Code for classifiers»-ét, CUTTER «Expansive classification»-ját, a francia, német és bruxellesi felvételi és szakozási eljárásokat, végül BRUNET, BRUSSELS és mások rendszereit.

Míg a Cours A) a könyv könyvtári kezelésének, a Cours C) pedig a könyv könyvtári feldolgozásának módját tárgyalta, addig a tanfolyam harmadik tagozata, a Cours L), a könyv anyagi ismertetésével, előállítási módjával és fejlődése történetével foglalkozik. Ez osztály vezetője Gabriel HENRIOT, a *Bibliothèque Forney* igazgatója és az *Association des bibliothécaires français* volt elnöke. Előadássorozata a könyv történeti képét rajzolja meg, kezdve a papír előállítási módjától és különböző fajaitól, a kéziratos könyvek, a nyomdászat, az illusztrálás, a könyvkiadás és a könyvkereskedés történetén keresztül a modern könyvkiadó-vállalatok és szövetségek szervezetéig. Ugyanezen a tanfolyamon a hallgatóság a szükséges paleográfiai és heraldikai ismereteket is elsajátítja, valamint a kéziratos és ősnomtatványok katalogizálási eljárásait is megtanulja. Az egyetemes, nemzeti és szakbibliográfiák tüzetes ismeretése egészíti ki végül e kurzus gazdag anyagát.

A délelőtti előadásokon és a meghívott szakemberek conférence-ain folyó ezen elméleti oktatással párhuzamosan halad a hallgatók gyakorlati kiképzése.

A tanfolyam három fő szakcsoportján belül *a gyakorlati oktatás eszközei*:

1. *Stage*: Az école hallgatói a tanfolyam tartama alatt 100 órás próbaszolgálatot teljesítenek, és pedig a francia növendékek a *Bibliothèque Nationale*-ban, a többiek pedig valamely más — az igazgatóság által kijelölt — könyvtárban. A *stage* tartama alatt a már tényleges könyvtárosokból álló hallgatóságnak speciális munkaköre beható tanulmányozására nyílik kiváló alkalom, míg a könyvtárosi pályára még csak készülő másik fél ugyanekkor szolgálati próbaévét végzi, gyakorlati úton is elsajátítva a könyvtárosi teendőket.

2. *Visites*: könyvtárlátogatások, melyek folyamán, a *Bibliothèque Nationale*, *Bibliothèque Sainte-Geneviève*, *Bibliothèque de l' Arsenal*, *Bibliothèque Mazarine*, *Bibliothèque du Conservatoire National des Arts et Métiers*, *Bibliothèque de l' Opéra*, *Bibliothèque Forney*, *American Library in Paris*, *Bibliothèque Belleville*, *L'Heure Joyeuse*, *Bibliothèque Braille* stb. stb. látogatása rendjén, az egyes könyvtárak igazgató- vagy vezető könyvtárosainak magyarázatai kapcsán a hallgatóság a legközvetlenebbül ismerkedik meg Párizs valamennyi jelentősebb könyvtára épületével, hivatali, olvasótermi és raktári berendezéseivel, szervezetével, katalogizáló és klasszifikáló rendszerével, egyszóval egész életével. E látogatások igazi jelentőségét akkor látjuk, ha meggondoljuk, hogy az érvényben lévő rendteget könyvfelvételi, szakozási, kölcsönzési, raktárkezelési stb. eljárások praktikus haszna vagy gyakorlati csődje csakis az ily közvetlen ismerkedés rendjén tűnik ki.

Hasonló magyarázó előadásokkal kísért, gyár-, műhely- és szakiskola-látogatások teszik teljessé a könyv modern technikai előállítási módjának alapos megismerését.

3. *Devoirs*: A könyvfelvételi és szakozási systémákat tárgyaló előadásokat rendszeres, katalogizálási és klasszifikálási feladatok követik a különböző eljárások begyakorlására.

Az *École de Bibliothécaires*nek a fentiekben körvonalozott — heti 40 óra munkaidőt igénylő — tananyaga alkotja a többi modern-típusú, felsőfokú könyvtárosképző iskola munkaprogramjának is a gerincét.

Ezt az új típust az amerikai könyvtárosképző mozgalom állította a régi helyébe.

A régi típus munkaprogramját a tudományosság legszigorúbb alapelveire fektette le. Az «erudition» szempontja szabta meg tehát oktatása irányát, nevelvén jeles filológusokat, archeológusokat és történettudósokat, — akik mellékesen könyvtárosok is voltak.

Az utóbbi évtizedek hatalmas lendületű szellemi áramlatai nyomán megindult roppantmérvű könyv- és sajtó-termelés a könyvtárakat a kultúra legélesebb centrumába állította; a könyvtárak ekként átformált élete pedig új feladatokat szabott a könyvtáros elé. A régi iskolák a változott helyzet parancsolta új követelményeket nem igen látszanak észrevenni. Legyen példánk a több mint százéves *École Nationale des Chartes*, mely kettős céljának megfelelően a történeti segédtudományok oktatása mellett egyúttal a levéltáros- és könyvtáros-képzést is végzi. Míg azonban a legkiválóbb professzorok által tartott paleografiai, diplomatikai, filológiai, archéológiai és jogtudományi előadások ez iskolában heti 3—3 óráig tartanak ki, addig a tulajdonképeni könyvtártan (*Bibliographie et service des bibliothèques*) heti óraszám — az 1846 dec. 31 óta változatlanul fenntartott tantervezet értelmében — összesen 1.<sup>1</sup>

Ezzel szemben az új típus a könyvtárosképzés *realis alapokra* való fektetését ismerte legfőbb feladatául. Célja: a tényleges könyvtári munkára nevelni rá a növendékeket, hogy az iskolából kikerült könyvtárosgárda, szolgálatba lépve, tanulmányi ideje alatt szerzett ismereteit — bármely típusú könyvtárban — tudja valóban is értékesíteni. Az új, gyakorlati jellegű könyvtárosiskola tehát végeredményben nem önmagának, — de a közönségnek dolgozó, a közönségért való hivatásos könyvtárosokat akar képezni.

E legfontosabb feladatokon túl a modern könyvtárosiskolák a rendezendő kérdések és megoldandó feladatok egész láncolatát látják maguk előtt.

Sürgős megoldásra vár elsősorban a felvételi kvalifikációs követelmények szabályozása. E tekintetben még a sokkal egysé-

<sup>1</sup> Ld. Université de Paris; *livret de l'étudiant*. 1928—29.

gesebb típusú amerikai könyvtáriskolákban is nagy eltérések mutatkoznak. Míg például a chicagói egyetem könyvtárosiskolája csupán egyetemi végzettséggel bíró jelentkezőket vesz föl, a minnesotai egyetemi könyvtárosképző intézet pedig három lehallgatott egyetemi évhez csatolja a maga egyéves tanfolyamát, addig a többiek általában beérik a baccalaureatussal.

Ugyanígy Európában is a felsőfokú könyvtáriskolák jórészt egyetemi oklevélhez kötik a felvételt, míg a többiek általában csak középiskolai végzettséget kívánnak.

Magának a párizsi *École de Bibliothécaires*nek sincs még e kérdésre nézve pontosan körülírt határozata, — szerencsés körülményei azonban ezt ezideig fölöslegessé is tették. Első két tanfolyamakor még beírta a középiskolai végzettséggel, de már a harmadik évben külön csoportot szervezett a tanfolyam egyetemet végzett tagjaiból; jelenleg a felvételnél alkalmazott gyakorlat az, hogy a nagyszámú jelentkező közül — a 20—30 év közötti korhatáron belül, minél különbözőbb nemzetiségek bevonásával — a doktori diploma, egyetemi vagy más, magasabb iskolai képzettség, valamint a nyelvismeret és könyvtári gyakorlat figyelembevételével állítják össze a felveendő hallgatók jegyzékét, mely descendens irányú kiválasztó eljárás alkalmazásakor újabban alig kell a baccalauréat küszöbéig elmenni.

A hallgatóság felvételekor alkalmazott kvalifikációs követelmények egyenlőtlenségéből természetszerűleg következik maguknak a könyvtáros-iskoláknak fokozati és az általuk kiadott okleveleknek értékbeli különbsége.

Mindezeknek és több más kérdésnek megoldása elsősorban egy olyan nemzetközi könyvtárszövetség feladatát képezi, mely egyfelől megfelelő tekintéllyel bír majd az egyes iskolák fokozati rendjének meghatározására, másfelől pedig a könyvtáriskolák között ma még nagyon is hiányzó kooperáció kiépítésével — lehetővé teszi az egységes típusok kialakulását.

DR. BISZTRAY GYULA.